

حکایت تجربه واکسیناسیون به دوره قاجار ختم نشد و در دوران بعد نیز راهی سخت و ناهموار طی کرد، که شایسته است در فرصتی دیگر به آن نیز پرداخته شود. نگاهی از سردرایت به کارنامه پیشینیان و راه پرسنگلاخی که سختی اش بردوش مردمان بوده و گاه به بهای جانشان تمام شده، به شناخت ادامه مسیر در پیش رو کمک خواهد کرد. باشد که با فهم نیازهای مردم و ضرورت های زندگی راهی به بهروزی همگان باز شود. ۱

پی‌نوشت‌ها:

۱. به میزان توانایی افراد در به دست آوردن، تحلیل کردن و فهمیدن اطلاعاتی که به آن نیاز دارند تا بتوانند در مورد مسائل مربوط به خدمات اولیه بهداشتی خود مشارکت داشته و تصمیم‌های درست اتخاذ کنند Health Literacy یا سواد سلامت می‌گویند.
smallpox. ۲
۳. پس از ابتلا به بیماری در حداقل زمان ممکن پوست صورت آبله‌گون و پراز خلل و فرج می‌شد و بسیار اوقات نابینایی از هردو چشم، کم‌ترین خسارت این بیماری بود و عفونی شدن تمام بدن، اسباب تلف شدن مبتلایان به آبله می‌شد.
John Cormick. ۴
۵. ویلم فلور، سلامت مردم در ایران قاجار، ترجمه ایرج نبی پور. انتشارات دانشگاه علوم پزشکی و خدمات بهداشتی بوشهر، ۱۳۸۷، ص ۴۷.
۶. روزنامه وقایع اتفاقیه، ۱۹ ربیع‌الثانی ۱۲۶۷ ق، ش ۵۳، ص ۴۶۵.
۷. یاکوب ادوارد پولاک: سفرنامه پولاک، ایران و ایرانیان. ص ۴۶۶.
۸. روزنامه وقایع اتفاقیه، ۲۴ رمضان ۱۲۶۷ ق، ش ۲۵، ص ۴.
۹. روزنامه ایران نو، ۲۴ شعبان ۱۳۲۷ ق، ش ۱۵، ص ۲.
۱۰. روزنامه ایران نو، ۲ شوال ۱۳۲۷ ق، ش ۶۲، صص ۳ و ۲.
۱۱. روزنامه ایران نو، ۲۶ شوال ۱۳۲۸، ش ۷، ص ۴.
۱۲. یاکوب ادوارد پولاک، همان، ص ۲۹۰ و ۲۰۶-۲۰۵.
۱۳. روزنامه وقایع اتفاقیه، ۳ رمضان ۱۲۶۷ ق، ش ۲۲، ص ۳.
۱۴. روزنامه وقایع اتفاقیه، ۱۷ صفر ۱۲۶۷ ق، ش ۳۵، ص ۴.
۱۵. روزنامه وقایع اتفاقیه، ۲۷ ربیع‌الاول ۱۲۷۰ ق، ش ۱۵۲، ص ۴.
۱۶. الگود، سیریل: تاریخ پزشکی ایران. ترجمه محسن جاویدان، انتشارات اقبال، ۱۳۵۲. ص ۶۶۱.
۱۷. در اواخر سال ۱۹۰۰ میلادی به فرانسه عزیمت نموده و در مدرسه طبی نظامی لیون مشغول به تحصیل شد و چهار سال بعد مدرک خود را از این دانشگاه گرفت. او در کنفرانس بین‌المللی بهداشت در سال ۱۹۰۳ میلادی بوشهر را به عنوان بندر صحرای ایران شناساند و به این علت موفق به دریافت نشان درجه اول علمی از دولت فرانسه گردید. همچنین از سوی ایران به وابستگی سفارت شاهنشاهی در پاریس درآمد و نشان شیروخورشید دریافت نمود.
۱۸. مشروح مذاکرات مجلس شورای ملی، دوره دوم، پنجشنبه ۲۴ ربیع‌الثانی ۱۳۲۸ ق. جلسه ۸۸.
۱۹. همان.
۲۰. فلور، ویلم: سلامت مردم در ایران قاجار، ص ۲۹۳.
۲۱. همان، ص ۲۹۲.